

MISIR'DA MÜBAREK SONRASI İÇ DİNAMİKLERİN ETKİNLİK MÜCADELESİ

DR. SERDAR ERDURMAZ*

Giriş

Küreselleşme sancıları içinde olan dünya, Tunus'ta patlayan Arap Baharı rüzgârının halkın Tahrir Meydanı'nda gösterilere başlamasıyla Mısır'da bir fırtınaya dönüştüğünü ilgiyle izledi. Önüne otoriter Mubarek rejimini katarak devirmesi sonucunda yerini durgunluğa bırakma eğilimi içine girdiği yanlışlığı getirdi. Ancak, yönetimi devralan ve askerlerden oluşan Yüksek Askeri Konseyin (YAK) halkın arzusu dışında bir takım uygulamaları gündeme getirmesi halkı yeniden galeyana getirdi. Bu defa halkın askerlere karşı mücadeleye devam etmesi fırtınanın Mısır'da tehlikeli bir şekilde sürdüğü izlenimini verdi. Silahlı Kuvvetlerin halkı bastırmaya yönelik güç kullanmasına karşın, kararlılık gösteren irade yeni bir muhalif hareket ile demokratik seçimlerin yapılması konusunda gerekli adımların atılması için gerekli baskıyı oluşturdu. Halk katmanının içinde başlangıçta geri planda durarak, liberallerle uyum içinde olan Müslüman Kardeşler daha sonra, kurdukları Özgürlük ve Adalet Partisi yoluyla devrim sonrası mücadelede ağırlıklı olarak ön plana çıktı. Bu çerçevede, gerek parlamento ve gerekse başkanlık seçimlerinde Müslüman Kardeşlerin zaferi halkın iradesinin demokrasi yolunda gerçekleşip gerçekleşmediği hakkında dünya kamuoyunda yine ciddi şüphelerin oluşmasına neden oldu.

Yukarıdaki saptamalar ışığında Mubarek'in devrilmesiyle oluşturulmaya

* Türksam.

çalışılan halk iradesi doğrultusundaki yapılanmada başlıca üç farklı dinamiğin güç mücadelesi içinde olduğunu görmekteyiz. Bunlar, Mubarek'i iktidarı bırakma konusunda ikna ederek Yüksek Askerî Konsey tesisi ile başkanlık yetkilerini elinde toplayan Mısır Silahlı Kuvvetleri ve diğer Mubarek rejimi destekçileri, halk üzerinde son derece etkin ve ileri derecede organize olmuş Müslüman Kardeşler, Mubarek'e karşı devrimin ön saflarında yer almış genç liberal ve laik aktivistlerdir.¹ Genç liberal ve laik aktivist kesimin birlik sağlayarak organize bir güç hâlinde siyasi mücadelede yer alması mümkün olmadı.² Bu nedenle sahnede rol mücadelesi iki ana etkin dinamik olarak süreçte yerini alan ve Mısır Silahlı Kuvvetlerini temsil eden Yüksek Askerî Konsey ile Müslüman Kardeşler arasında sürdürüldü. Anayasa referandumu sırasında gelen son noktada ise, liberal ve laik kesim, her iki dinamığa karşı tepkili bir şekilde süreçte yerini alma mücadelesine girdi.

Bu makalede Mubarek'in devrilmesi sonrası silahlı kuvvetlerin iktidarı devralarak YAK'ı teşkili ile Müslüman Kardeşlerin aday olan Muhammed Mursi'nin Devlet Başkanı seçilmesi ve onun silahlı kuvvetler ile olan güç mücadelesi ve anayasa referandumu sırasındaki çatışmalar analiz edilerek Mısır Devrimi'nin arzu ettiği sonuca ne kadar yaklaştığı değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Yüksek Askerî Konseyin İcraatları

Mısır Silahlı Kuvvetleri Mareşal Tantawi önderliğinde 11 Şubat 2011 tarihinde halkın iradesi doğrultusunda yönetimi bırakması konusunda Hüsnü Mubarek'i zorlayarak devlet başkanlığının monarşik bir hâle gelmesini önledi. Askerî rejim tarafından kurulan Yüksek Askerî Konsey idaresinde sıra demokratik, anayasal fakat kendi kontrollerinde olan sivil bir hükümet yapısının oluşturulmasına geldi. Askerlerin bir taraftan ellerindeki yetkiyi devretme ve seçimleri gerçekleştirmek üzere söz verdikleri doğrultuda bir takım çalışmaları sürerken, Mubarek rejiminin uzantısı olan bu yetkililerden ekonomik ve siyasi anlamda sahip oldukları bu güçten vazgeçmeleri konusundaki düşünceleri Tahrir Meydanı'ndaki protestocuların istekleri ile paralellik taşıymıyordu.³ Bu nedenle YAK dikkatli bir planlama ile anayasada bazı değişiklikler yaparak, bir taraftan istikrarı sağlayıcı tedbirler alırken, diğer taraftan da kendi çıkarlarını sağlama alma çabası içine girdi. Ordu başa geçer geçmez süratle temizlik hareketine girmekten ziyade, Mubarek dönemi belediye başkanı, yargıç, vali ve diğer yönetici kadronun tasfiyesinde acele etmedi. Buna en güzel örnek, Mubarek tarafından 31 Ocak 2011'de atanan hükümetin 22 Şubat tarihine kadar görevde kalmasıdır. Başbakan Ahmed Şefik 3 Mart'ta yoğun protestolar üzerine istifa etmek zorunda kaldı.⁴ 7 Mart'ta Essam Şeref tarafından kurulan geçici hükümette Mubarek dönemine bağlı birçok milletvekili vardı ve her türlü yetki yine YAK'ta idi. 14 Nisan 2011'de atanan valilerin birçoğu ya asker veya polis kökenliydi. Yüksek Askerî Konsey bir çok kararı alırken gerekli şekilde ilgili kurumlardan görüş alma veya mutabakata varma gibi bir eylemi uygulamaktan son

derece uzak bir politika uygulamaktaydı.

YAK, Kurucu Meclis oluşturma sorumluluğunu yerine getirmek için 19 Mart 2011'de referanduma gitti. Ancak, bu konuda halka referanduma "evet" oyu verilmesi çağrısından başka, halkın bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi için yeterli tanıtım ve kampanya yapılmasından uzak duruldu. İki hafta sonra ise, referandumda yer almayan bir kısım maddelerin 1971 Anayasası'na ilave edildiği ve yeni Siyasi Partiler Kanunu ilan edildi. Buna ilave olarak, askerler Tahrir'deki protestocuların taleplerine duyarsız kaldılar. Sıkıyönetimin bir an önce kaldırılması ve siyasi tutukluların bir an önce serbest bırakılması talepleri duymazdan gelindi.

Anayasa değişikliğine dair referandumda halkın çoğu "Evet" oyu verdi ve buna göre Mısır'da 6 ay içinde Başkanlık ve Parlamento seçimlerinin yapılması kabul edildi.⁵ 21 Mart'taki sonuçlara göre, Mısır'daki 18.5 milyon seçmenin % 77'den fazlası gelecek 6 ay içinde gerçekleşecek parlamento ve başkanlık seçimleri için ve daha sonra Anayasa Komisyonu için 100 meclis üyesinin seçilmesini de içeren anayasal reform paketinin kabul edilmesi yönünde oy kullandı.⁶

Yeni seçilen milletvekili Amr Hamza ve diğer birkaçı silahlı kuvvetlerin bütçesini, ekonomideki rolünü inceleme altına alacaklarını ifade etmiştir. Hamza'ya göre yıllardan beri ABD'den yılda 1.3 milyar dolar yardım alan Mısır ordusu 180 milyar dolarlık Mısır ekonomisinin yaklaşık % 30'unu yani 60 milyar doları yöneten bir durumdaydı ve yıllardır bunu parlamentonun kontrolü dışında tutmayı başarmışlardı. Ancak, artık buna bir son verilmeliydi.⁷ Askerlerin bu tür çıkışlara tahammülü yoktu.

Referandumda liberal grupların savı olan "Anayasa sil baştan yeniden hazırlanmalıdır, bu nedenle referandumda "hayır" oyu verilmelidir." çıkışı karşısında, Müslüman Kardeşler ve Mubarek'in Ulusal Demokratik Partisinin savunduğu mevcut 1971 Anayasası'nda Başkan'ın yetkilerini sınırlayıcı hükümler getirilmesi ile yeniden düzenlenmesinin yeterli olacağı savı ile "evet" oyu verilmesi fikirleri çarpıştı.⁸ Sonuçta ortaya çıkan "evetler" ile Müslüman Kardeşler'in zaferi ile sonuçlandırıldığı görüntüsünü verdi.⁹

Anayasa konusunda mevcudun değiştirilmesine yönelik önerinin kabul edilmesiyle oluşan yeni statünün Mübarek rejimi döneminden pek farklı bir ortam yaratmadığı konusunda karşı görüşlerle özellikle liberaller bu konuda rahatsızlıklarını yine gösteriler şekliyle yansıtmaya yoluna gittiler. Onlara göre mevcut sistem İslami kesimin güçlenmesine ve askerlerin gücünü muhafaza etmesine ve yönetimde kalmasına imkân sağlayan bir yapı oluşturmayı amaçlamaktaydı.¹⁰

2011 Bahar ve Yaz ayları Yüksek Askeri Konseyin seçimler konusundaki bir takım düzenlemeleri ile geçti. Ekim 2011 sonuna doğru, Mareşal Tantawi'nin başkan olması konusunda aniden ortaya çıkan kampanya, en azından silahlı kuvvetlerde bir kesimin gücü elinde tutma isteğinde olduğuna dair halkta ve siyasi kesimlerde mevcut endişelerin doğruluğu konusunda tedirginlik yarattı.¹¹

Nitekim 3 Kasım 2011’de Geçici Hükûmetin Başbakan Yardımcısı Ali El-Selmy tarafından Yüksek Askeri Konseyin kararı olarak açıklanan Supra-Anayasal Bildiri, Mısır’ı karıştıran ve bütün siyasi partilerin itirazı ile karşılanan yeni bir durum yarattı.¹² Bildirinin ilk 22 maddesi genel esasları açıklarken, diğer maddeler anayasayı hazırlayacak olan Kurucu Meclisin yapısına ilişkin esasları ortaya koymaktaydı. Bunun yanında 9’ncü madde ile parlamentoyu silahlı kuvvetler bütçesini nezaret etmekten yasaklamakta ve gizli kalmasını sağlamaktaydı. Ayrıca, ikinci bölüm 2’nci madde ile silahlı kuvvetlere “anayasal meşruiyetin” korunması için hükûmeti kontrol etme yetkisini vermektedir. 3’ncü madde de eğer 6 ay içinde anayasa hazırlanamaz ise Askerî Konseye başkan olarak yeni bir meclis kurma yetkisini sağlamaktaydı.¹³ Askerler anayasayı hazırlayacak olan meclis hakkında Mart 2011’de yapılan referandum aleyhine, kendi lehlerine düzenleme yapmaktan geri durmamışlardı. Buna göre, parlamentodan gelecek 100 üyeden 20’si seçimlerle belirlenecek, 80 üye ise, (muhtelif sosyal, dinî, profesyonel ve sivil toplum örgütleri ve politik kurumlar içinden) ordu tarafından atanacaktı.

Bu yaklaşım Ekim 2011’de partilerle varılan uzlaşmadaki esaslara ve seçimlerden sonra meclislerin müşterek oturumla anayasayı hazırlayacak komisyonu seçmeleri kararına aykırı idi. Bu suretle silahlı kuvvetlerin beğenmediği maddeleri rahatlıkla değiştirme imkânına sahip olduğu ve daha da ötesinde Kurucu Meclisi işlemez hâle getirebileceği anlamına geliyordu.

Bir diğer önemli konu ise, anayasa hazırlandıktan sonra bile YAK’ın başkanlık görevini yeni başkan seçilene kadar sürdürecektir olmasıydı. Mısır sistemine göre başkanı, başbakan ve hükümet kabinesi seçiyordu. Parlamentonun bu konuda bir sorumluluğu yoktu. Anayasanın ulusal referandumla onaylanmasını müteakip, seçim kanunu hazırlıklarına girişilecek ve muhtemelen 2013 yılı içerisinde başkanlık seçimi düzenlenecekti. Bu ise, Yüksek Askerî Konseyin başkanlık görevini 2013’ten evvel devretmeyeceği anlamına gelmekteydi. Yani seçilenler, halkın istediği anayasayı yaparak, kendi iradeleri ile hükümet edemeyeceklerdi. 18 günlük gösterilerle getirilen devrim amacından uzaklaşarak sonuçsuz bir çıkmaza girebilecekti. Bu bildiriye Müslüman Kardeşler örgütü, 6 Nisan Hareketi ve diğer birçok parti itiraz ettiler. Özellikle, silahlı kuvvetler bütçesinin parlamento denetimi dışında kalması, kurucu meclis üyeleri seçimi ve kurucu meclisin feshi yetkilerine sahip silahlı kuvvetlerin, hem yasama hem de icra üzerinde süper bir güç konumuna getirilmek istenmesine şiddetle muhalefet edildi.¹⁴

Bunun yanı sıra, yasaklanmış olan Mubarek’in partisi olan Millî Demokratik Parti üyelerine başka bir partiye üye olarak veya kendi partilerini kurarak seçimlere katılma hakkını tanımıştır. YAK, Anayasa Komisyonuna bu şekilde seçeceği kendine müzahir üyelerle anayasanın yapımında etkili olma yolunu seçmiş ve önemli bir adım olarak, bütçesini dokunulmaz hâle getirmek suretiyle yönetim üstü bir konum elde etmeyi hedeflemiştir.¹⁵

Nitekim kasım ayının son haftasına girerken halk Mubarek'in devrilmesinden beri ilk defa olarak, Yüksek Askerî Konseyin yetkilerini sivillere devretmesi istemiyle yine binlerce kişiyle Tahrir Meydanı'na çıkarak protestolara başlamıştır. Bir haftaya yakın devam eden bu gösterilerde güvenlik güçlerinin yine silahlı güç ve şiddet kullanmasına rağmen halk inatla protestolarına devam etti.¹⁶

Müslüman Kardeşlerin Siyasi Rolü

1928 yılında Hasan el-Benna tarafında İsmailiye'de kurulan Müslüman Kardeşler, başlangıçta İngiliz mandasına karşı bir hareket olarak ortaya çıktı. Daha sonra köklü bir teşkilatlanma ile ülke yönetiminde siyasi olarak etkin olmaya başlayınca mevcut asker kökenli yöneticiler tarafından baskı altına alındı. Bu baskı Mubarek döneminde en üst düzeye çıkmıştır.¹⁷

Devrimin başlangıcında Müslüman Kardeşler gayet akıllı bir strateji uygulayarak ön plana çıkmaktan kaçınmıştır. Bunun ana nedeni uluslararası İslamı öne çıkartan yaklaşımıyla son derece olumsuz bir şöhrete sahip olmasıydı. Başlangıçta Müslüman Kardeşlerin liderliğe soyunarak ön plana çıkması büyük olasılıkla dünya kamuoyunda Mısır'ın aşırı dinci bir yönetim veraseti altına gireceği kaygısını gündeme taşıyacaktı. Bu ise, Libya'da olduğu gibi başta ABD olmak üzere ülkeye dış müdahalede bulunulmasına yol açabilecekti. Ayrıca, devrimin sürdürülmesinde halkın bir kesiminin desteğinin kaybedilmesi tehlikesini beraberinde getirecekti. Bunun yanısıra dinsel kiske altında protestolarda İslami ağırlığın konulması ordu tarafından dinî bir rejimin getirilmek istendiği değerlendirilmesiyle devrimcilere karşı önceden acımasızca yaptığı gibi bastırmaya yönelik sert tedbirlerin uygulanmasını getirecek ve Mubarek rejiminin devamı gündemde kalacaktı. Müslüman Kardeşler bunun hesabını yaparak liberaller ve askerlerle mümkün olduğu kadar uyumlu bir strateji uyguladı. Bu kapsamda yapılan protestolarda İslam'ı çağırıştıran bayrak, flama ve herhangi bir slogan kullanılmaktan kaçınıldı.¹⁸ Gerçekte ülke'deki en uç noktalara kadar ulaşan ciddi teşkilatlanması ile ne kadar kendi içinde bir takım çatışmalar ve ayrışmalar olsa da örgüt devrimin gerçekleşmesinde kitleleri kontrol altında tutmayı başarmıştır.

9 Şubat 2011 tarihinde Müslüman Kardeşlerin ileri gelenleri yaptıkları basın toplantısında, halkın iradesine ipotek koyan her harekete karşı olduklarını, Müslüman Kardeşlerin bir güç arayışı içinde olmadığını ve başkanlık için aday göstermeme kararı aldıklarını açıkladılar.¹⁹ Müslüman Kardeşler bu tür açıklamalarla ortaya

Devrimin başlan-
gıcında Müslü-
man Kardeşler
gayet akıllı bir
strateji uygula-
yarak ön plana
çıkmaktan kaçın-
mıştır. Bunun ana
nedeni uluslar-
arasında İslamı
öne çıkartan
yaklaşımıyla son
derece olumsuz
bir şöhrete sahip
olmasıydı.

Demokrasinin olmazsa olmazlarından olan üç önemli unsur başkanlık seçimi öncesi silahlı kuvvetlerin vesayeti altına girdi. Bunlar; Parlamento'nun işleyişinin önlenmesi ile meclis, Devlet Başkanı'nın sınırlanan yetkileri ile devlet başkanlığı ve Anayasayı Hazırlama Komisyonu olarak sayılabilir.

çıkan siyasi geçiş sürecinde hâkim unsur olarak rol almak istemediklerini vurguladı.

Mubarek'in gidişi ardında oluşan YAK yönetimi sırasında siyasi açıdan ağırlığını koyma sırasının geldiğini değerlendirerek, Mart 2011'de yapılan anayasa değişikliği ile ilgili referandumda liberallerin ve laiklerin karşısında ordu ile birlikte hareketle etkin oldu. Değişikliğe "evet" oyu verilmesi çağrısı ile mevcut anayasa üzerinde yapılacak değişikliklerle ilerlenmesi konusunda % 77.2'lik oyun çıkmasında belirleyici aktör konumuna ulaştı. Bu suretle liberaller ve devrimin öncüsü 6 Nisan Gençlik Hareketi pasifize bir duruma sokuldu. Örgüt, Nisan ayı içinde bir adım daha atarak, dinî kisveli parti kurmak yasak olmasına rağmen, kendilerine ait "Özgürlük ve Adalet Partisi"ni kurarak siyasette yerini almaktan geri durmadı.²⁰

Muhalefetin yoğun ertelenme çabalarına rağmen, Kurucu Meclis seçimleri 28 Kasım 2011-11 Ocak 2012 tarihleri arasında üç turda gerçekleştirildi. Seçim Kanunu'na göre, meclisteki sandalyelerin üçte ikisi için siyasi partiler ve ittifaklar, kalanı (üçte biri) içinse siyasi partilerin de aday gösterebildiği

bağımsız adaylar bu seçimde yarıştı. Seçimlerin sonunda Müslüman Kardeşlerin partisi Özgürlük ve Adalet Partisinin liderliğindeki "Mısır için Demokratik İttifak" 10 milyondan biraz fazla oy ile 508 sandalyeli Halk Meclisinde 235 ile en fazla sandalyeyi kazanan grup olmuştur. Bunun hemen arkasından aşırı dinci Nur Partisinin liderliğindeki İslami blok 121 ile ikinci en fazla sandalyeye sahip grup olarak parlamentoda yerini aldı. 10 sandalyeye atama ise Yüksek Askerî Konsey tarafından yapıldı.²¹ Bu sonuçlara göre 356 milletvekili % 71.4 ile İslamcı bloğun eline geçti. Bu seçimlerin sonucunda anayasayı hazırlayacak 100 temsilcinin kendi içlerinden atanması gerçekleştirilecekti. Her ne kadar yasama yetkisinin bu mecliste olması gerekirken, Yüksek Askerî Konsey, başkanlık yetkilerini elinde bulundurduğundan bu erkin uygulanmasında sıkıntılar mevcuttu.

Demokrasinin olmazsa olmazlarından olan üç önemli unsur başkanlık seçimi öncesi silahlı kuvvetlerin vesayeti altına girdi. Bunlar; Parlamento'nun işleyişinin önlenmesi ile meclis, Devlet Başkanı'nın sınırlanan yetkileri ile devlet başkanlığı ve Anayasayı Hazırlama Komisyonu olarak sayılabilir. İkinci tur milletvekilleri seçimlerin devam ederken Mubarek dönemi yargıçlarının halen görev yapmakta

olduğu Anayasa Mahkemesi yoluyla 15 Haziran 2012'de parlamentoyu geçersiz sayan karar çıkartılmıştır. Seçilecek başkanın silahlı kuvvetler üzerindeki yetkisini oldukça kısıtlayacak kararlar alarak, Yüksek Askerî Konseyi hem devlet başkanı ve hem de parlamentonun üzerinde oldukça geniş yetkilerle teçhiz edilmiş bir kurum hâlinde yapılandırma yolunu açmıştır. Diğer bir deyişle, seçilmişlerin üstünde silahlı gücün otoritesi mutlak bir hâle getirilmiştir. Başkan orduya karışamayacak, ordunun onayı olmadan iç karışıklıklara müdahale edemeyecek ve savaş kararı alamayacak, ordunu bütçesine karışamayacak, atamalarda, emeklilik işlemlerinde ve askerî personelin işine son vermede herhangi bir yetkisi olmayacaktı. Başkomutanlık yeni anayasa yapıncaya kadar YAK Başkanı'nda kalacağı ve yeni başkana verilmeyeceği açıklandı.²²

Bu suretle silahlı kuvvetler kasım başında partilerle ortak mutabakata varmadan tek taraflı olarak çıkartmış olduğu Supra-Anayasal bildiri ile kendisini sağlama almaya çalıştı. Bununla beraber Müslüman kardeşlerin başı çektiği demokratik ittifakın seçime katılan % 52'lik kesimin oy üstünlüğüyle parlamentoya girmesi askerlerin dikkatli bir tavır izlemesine neden oldu. Durumun bu şekilde gelişmesi üzerine, 2012'ye girerken beliren kaos ortamında iki seçenek ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri silahlı kuvvetler ile Müslüman Kardeşlerin çatışması, ikincisi ise bir şekilde anlaşarak müşterek bir şekilde varlık ve etkinliklerini sürdürme kararlılığıydı. Müslüman Kardeşlerin ve Selefislerin Parlamentodaki hâkimiyetine karşı, birinci seçeneğin uygulamaya konulması yolu seçildi ve YAK seçimleri geçersiz sayarak parlamentoyu işlemez hâle getirmek suretiyle Müslüman Kardeşlere karşı önlem almaya çalışıldı.²³

Bütün bu çabalara karşın, 23-24 Mayıs 2012 tarihlerinde ilk turu yapılan başkanlık seçimlerinde Müslüman Kardeşlerin kurduğu Özgürlük ve Adalet Partisi adayı Muhammed Mursi 5 milyon 764 bin oyla oyların % 24.78'ini, bağımsız aday Ahmet Şefik 5 milyon 505 oyla oyların % 23.66 aldı. Her iki adayda % 50 barajını geçemediği için ikinci tur seçimler 16-17 Haziran 2012 tarihinde gerçekleştirildi. Zafer, Müslüman Kardeşlerin siyasi kolu Özgürlük ve Adalet Partisinin adayı Muhammed Mursi'nin oldu. Yüksek Seçim Kurumunun açıklamasına göre Mursi, 13 milyon 230 bin 131 (% 52.4) oyla Devlet Başkanı seçilirken, devrik lider Hüsnü Mübarek döneminin Başbakanı Ahmet Şefik, 12 milyon 347 bin 380 (% 47.5) oyla seçimi kaybetti.²⁴

Bu seçimlerde askerlerin kendi irade ve isteklerinin gerçekleştirilmesi yolunda her türlü tedbiri uygulamasına rağmen sonucu kendi lehlerinde gerçekleştirme çabalarının sonuç vermediğini görmekteyiz. Bu konuyu analiz ettiğimizde, askerlerin neredeyse iflas eden ekonominin düzeltilmesi ve ehil ellere teslim ederek, bu sorumluluktan kurtulması için demokratik sistemi bir şekilde çalıştırmaları elzemdi. Bu işi ise, kendilerinden birisinin başkanlık koltuğuna oturması ve kontrol edebilecekleri bir parlamenter yapı içinde hükümet oluşturulmasıyla çözülebilirdi.

Bu aşamada silahlı kuvvetlerin Yüksek Askerî Konseyin etkinlik mücadelesinin sürdürülmesinden ziyade Mursi ile uyum içinde çalışmayı tercih ettiği stratejik bir tutum takındığı ortadadır.

Başkan olarak en uygun kişi eski hava kuvvetleri komutanı ve Mubarek döneminin tecrübeli siyasetçisi Ahmet Şefik'ti. Şefik'in kazanması için her türlü imkân seferber edilmeliydi. Nitekim öyle de yapıldı. Bütün bu çabalara rağmen ülkede onlarca yıldır organize olmuş ve kurduğu siyasi parti ile parlamento seçimlerinden başarı ile çıkan Müslüman Kardeşler silahlı kuvvetlerin ve Yüksek Askerî Konseyin bu hesaplarını bozdu. Üstüne üstlük bir de Devlet Başkanı olarak Müslüman Kardeşler adayı Dr. Mürsi'nin ikinci turda seçilmesi ordunun hesaplarını ciddi bir biçimde altüst etti. Silahlı Kuvvetler ile Müslüman Kardeşler arasındaki mücadele Müslüman Kardeşlerin zaferi ile sonuçlandı.

Mursi Yüksek Askerî Konseye karşı ilk hareketini koltuğuna oturduktan dokuz gün sonra Millet Meclisini toplantıya çağırma kararı ile gösterdi. Generallere halkın hür iradesine saygı göstermeleri çağrısı yaparak, nasıl olsa anayasa onayından sonra gerçek parlamento seçimlerinin yapılacağı gerekçesi ile Yüksek Mahkemenin kararının üstünde durulmaması tavsiyesinde bulundu.²⁵ Yüksek Mahkemenin ısrarı üzerine Mursi tarafından Şura Meclisinin faaliyeti işleme konulmadı.

Seçimlerin hemen arkasından Ağustos 2012'de Sina'nın kuzeyinde 16 Mısırlı askerinin öldürülmesiyle ortaya çıkan kritik durumdan istifade ile Mursi YAK Başkanı olarak başkanlık görevini yürüten ve başkanın seçilmesi sonrası Savunma Bakanı olan Mareşal Muhammed Hüseyin Tantavi ile birlikte, kara, hava, deniz ve hava savunma kuvvetleri komutanlarını dâhil 60 kadar generali emekliliğe zorladı ve bunda da başarılı bir strateji uyguladı. Yerine yine YAK'ta görevli generallerden atama gerçekleştirdi. Mursi'nin bu cesur davranışı halk tarafından güçlü bir şekilde desteklendi.²⁶ Buna ilave olarak, yeni başkan YAK'ın başkanlık seçimi öncesi almış olduğu anayasal kararları geçersiz saydı ve kendisine yasama ve yürütme erklerinde geniş yetkiler veren ve yeni anayasanın hazırlanmasında belirli bir rol yükleyen bir deklarasyon yayınladı.

Mursi ve dolayısıyla Müslüman Kardeşler Mubarek sonrası iktidarı elinde tutmak için mücadele eden askerleri tasfiye ederek, bu suretle kendi kontrollerinde tutabilecekleri bir silahlı kuvvetler yapısı oluşturma sürecini gerçekleştirdi. Bu aşamada silahlı kuvvetlerin Yüksek Askerî Konseyin etkinlik mücadelesinin sürdürülmesinden ziyade Mursi ile uyum içinde çalışmayı tercih ettiği stratejik bir tutum takındığı ortadadır. Ordu, anayasa referandumu ve kurucu meclisin feshedilmesi yönündeki Yüksek Yargı'nın ortaya koyduğu çözümlere katılmamış

ve müdahil olmaktan kaçınmıştır. Burada Yüksek Askerî Konseyin icraatlarından dolayı silahlı kuvvetlerin halkın gözünde oldukça değer kaybetmesine karşı komutanların olumlu adım atma çabası önemli bir unsur olmuştur.²⁷

22 Kasım 2012 tarihinde Mısır tarihinin devrim sonrası ilk anayasasının 15 Aralık 2012 tarihinde referanduma sunulacağı açıklandı.²⁸ Bu deklarasyonda iki önemli madde vardı: 2'nci maddede, "Mursi iktidara geçtiği andan itibaren alınan bütün anayasal deklarasyon, kanun ve karamameler yeni parlamento seçilene ve yeni anayasa onaylanana kadar hiçbir kimse veya grup tarafından değiştirilemez ve nihaidir. 6'ncı madde ise, "başkana verilen ülke güvenliği, devrimin selameti ve millî birliğe yönelik her türlü potansiyel tehdide karşı lüzumlu her türlü tedbir ve önlemi alma yetkisidir". Yapılan bu açıklamanın ardından ülke yine Mursi ve Müslüman Kardeşlerin taraftarlarının ve karşıtı olan liberal ve laik kesimin çatıştığı siyasi protestolara sahne oldu, en az 6 kişi öldü ve 450 kişi yaralandı. Dört gün sonra Mursi yargının deklarasyondaki bazı maddeleri sınırlandırmasını kabul etmek zorunda kaldı.²⁹

Bu gösteriler sırasında Ordu sessiz kalmayı tercih etti. Ancak tanklarla Başkanlık çevresinde güvenlik tedbiri almayı da ihmal etmedi.³⁰ Ordunun sessiz kalmasının nedeni olarak yeni anayasada silahlı kuvvetler lehine bir kısım maddelerin yer almasının etken olduğu belirtilebilir. Bunlar, savunma bütçesinin parlamento onay ve kontrolü dışında tutulması, generallerden teşkil edilen bir Ulusal Savunma Konseyinin kurulması ve danışma ve tavsiye merkezi olarak görev verilmesi, Savunma Bakanı'nın ordunun komutanlık görevini de üstleneceği ve bakanın ordu içindeki subaylardan atanacak olması gibi orduyu rahatlatarak tavizlerdi. Mursi'nin kararlar öncesi generallere danışma konusunda istekli olması ve işbirliği yollarını açık tuttuğunu göstermesi ordu generallerinin halkın belirli kesiminin desteğini almış ve almaya devam edecek Müslüman Kardeşlerle ilişkileri uyum içinde tutma kararı içine girmelerinde gerekçe teşkil etti.³¹

Yeni anayasanın liberal ve laiklerin tekrar etkin bir şekilde protestolarına sebep olan maddelerinden ilki, ikinci maddede yer alan "Devletin dini İslam'dır, Resmi dili Arapça'dır. Yasamanın temel kaynağı İslam Hukuku'nun ilkeleridir." Diğeri ise, altıncı madde olan "Cumhurbaşkanı'nın devrimin, millî birliğin ya da güvenliğin sağlanması ve korunması için gerekli gördüğü tedbirleri almakta yetkilendirilmiştir" ifadeleridir. İslam Hukuku'nun uygulanması ile dinî ağırlıklı ve şeriatı esas alan bir devlet rejimi ortaya konulacağı korkusu ve Devlet Başkanı'nın sınırları açıkça belirtilmeyen yetkilerle donatılmasının demokrasiden ziyade Mubarek öncesi rejimi çağrıştırdığı değerlendirilmesiyle laik ve liberal muhaliflerin tepkisini çekmiştir.³²

İki aşamalı olarak yapılan referandumda 51 milyon seçmenden toplam 10 milyon 55 bin 332 seçmen "evet", 6 milyon 29 bin 617 kişi "hayır" oyu kullandı.³³ Oylamaya katılanların oranı % 30 gibi düşük bir seviyede 16 milyon kadar olması

Mısır'da bundan sonra yeni palamento seçimleri yapılacak ve İslam Hukukunu esas alan İslami bir rejim demokrasi kuralları ile tesis edilmeye çalışılacaktır.

ülkede dinî esaslara dayalı bir rejimin hâkim olması konusunda çoğunluğun ne kadar isteksiz olduğunu göstermesi açısından manidar görülmektedir. Ayrıca bu % 30'un % 64'ünün "evet" oyu ile 83 milyonluk Mısır nüfusunun 1/8'inin desteği ile oldukça düşük bir oranda anayasanın kabulünün gerçekleştiğine tanıklık etmektedir.

Mısır'da bundan sonra yeni palamento seçimleri yapılacak ve İslam Hukukunu esas alan İslami bir rejim demokrasi kuralları ile tesis edilmeye çalışılacaktır.

Değerlendirme

Mubarek'in devrilmesinden taslak anayasanın referandumla onaylanmasına kadar geçen sürede Mısır siyasetinde rol oynayan aktörleri şu şekilde belirtmek mümkündür:

✓ 11 Şubat 2011 tarihinde Mısır Silahlı Kuvvetlerinin tesis ettiği Yüksek Askerî Konsey vasıtasıyla başkanlık yetkisini kullanmaya başlaması ordu dinamiğinin etkin olduğu süreci içermektedir. Başlangıçta halkın orduyu bir kurtarıcı ve kahraman olarak kabul etmesi onun geleceğe yönelik niyet ve maksadını gizlemesine bir dereceye kadar yardımcı olmuştur. 2011 ortalarında YAK'ın seçimler ve sonrasında almış olduğu askerlerin yönetimi elinde tutmakta ısrarlı olduğu intibağını veren kararlar hem liberal ve laik kesimin ve hemde Müslüman Kardeşlerle aşırı İslamcı kesimin birlikte tepki ve protestolarına neden olmuştur. Ordunun bu davranışını engellemek için zaten örgütlü olan Müslüman Kardeşler başlangıçtaki geride durma, aday çıkarmama gibi tutumlarından ayrılarak, siyasi bir güç olarak devrim sonrası etkin olma yolunu benimsemiştir. Bu doğrultuda "Özgürlük ve Adalet Partisi'ni" kurarak sistemde yerini almıştır. Liberaller ve laik kesim Müslüman Kardeşler gibi örgütlü, birlik ve beraberlik içinde hareket edemedikleri için bu süreçte çok etkin olamamışlardır.

✓ 30 Haziran 2012 tarihinde Mursi'nin Devlet Başkanlığı koltuğuna oturmasıyla başlayan süreçte Müslüman Kardeşlerin İslami çıkışı esas alan yapılanması da süreçte önemli rol oynamıştır. Mursi iktidara geçtikten hemen sonra ordunun kışlasına dönme zamanı geldiğini belirterek, YAK kararları hilafına Millet Meclisini toparlayarak ilk sınavını vermiştir. Arkasından silahlı kuvvetleri arkasına alarak, YAK üyelerini emekli etmesi koltuğunu sağlamlaştırması açısından nihai atılım olmuştur. Bu aşamadan sonra, Müslüman Kardeşler ile askerlerin bir nevi gizli dayanışma içinde olduğunu ifade etmek mümkündür. Yüksek Mahkeme, Mursi ile karşı karşıya kalmış ve askerler tarafından yalnız bırakılmıştır. Böylece Mursi'nin taslak anayasada istediği kurguyu yapması mümkün hâle gelmiştir. Nitekim, İslami ve şeriat hükümlerini esas alan anayasa nüfusun oldukça düşük bir oranının, % 12.5'unun desteği ile kabul edilmiş ve Müslüman Kardeşler istedikleri başarıya ulaşmışlardır.

✓ Taslak anayasanın açıklanması ve referanduma sunulacağının ilan edildiği tarih itibarıyla ordu tarafından desteklenen yönetime muhalif liberal ve laik kesimin protestoları ile muhalefet oluşmuştur. Bu muhalefet devrimin başlangıcındaki gibi dağınık ve kontrolsüz bir grup olmayıp, daha bilinçli ve liderliğe sahip bir yapıdadır.³⁴ Liberal ve laik kesim anayasada yer alan İslami yükümlülüklerle ve başkanlık yetkilerine karşı çıkışları Müslüman Kardeşlerle çatışmaları gündeme getirmiştir. Halkın önemli bir kesiminin pasif kaldığı referanduma katılım sonrasında liberal ve laik kesimin daha bilinçli bir şekilde organize olarak, birlik ve beraberliği sağlayarak, halkın çoğunluğunun desteğini almaya muvaffak olması şarttır. Bu şekilde güçlü bir yapılanma ile parlamento seçimlerine katılmaları, arzu ettikleri demokratik düzenin sağlanmasında etkili olacaktır. Bu ise ya Müslüman Kardeşlerle Selefilerin iktidarına son verecek veya muhalefette yer alarak Mısır siyasetinde etkili olmalarını sağlayacaktır.

Sonuç

Mısır'da Müslüman Kardeşlerin adayı Muhammed Mursi'nin Devlet Başkanı seçilmesiyle birlikte askerlerin vesayetine son veren süreç Müslüman Kardeşlerin İslami bir yapılanmasıyla karşı karşıya kalmıştır. Halkın küçük bir çoğunluğu tarafından onaylanan İslami Anayasa büyük kesimlerin tepkisini çekmesine rağmen yürürlüğe girmiştir. Şimdi sıra parlamento seçimlerindedir. Bu süreç içinde memnuniyetsiz çoğunluğun sesini duyurabilmesinin siyasi kuralı parlamentoda güçlü bir şekilde temsil edilmekten geçmektedir. Bu nedenle halkın artık devrim sırasında olduğu gibi meydanlara çıkmasından ziyade, muhalefetin örgütlü siyasetle gücünü göstermesi demokrasinin gereğidir.

- 1 Liberal ve laik kesim ifadesi solcu ve Hristiyanları da içermektedir.
- 2 PACIELLO, Maria Cristina "Egypt: Changes and Challenges of Political Transition", MEDPRO Technical report No.4/May 2011, s.20, ISBN-13:978-94-6138-101-9.
- 3 PACIELLO, Maria Cristina "Egypt: Changes and Challenges of Political Transition", MEDPRO Technical report No.4/May 2011, s.10, ISBN-13:978-94-6138-101-9.
- 4 PACIELLO, Maria Cristina age.,
- 5 "Large turnout for Egypt's constitutional referendum", 19.03.2011, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-12793484>.
- 6 SMITH, Ben "Progress in Egypt?", House of Commons International Affairs and Defence Section, SN/IA/5982, 24.05.2011, www.parliament.uk/briefing.../SN05982.pdf.
- 7 SENNOTT, Charles M. Inside The Egyptian Military's Brutal Hold on Power, January 24, 2012, Frontline.
- 8 ERDURMAZ, Serdar "Mısır'da Demokratik Parlamenter Rejime Geçiş Çalışmaları", 29 Kasım 2011, <http://www.turksam.org/tr/a2538.html>. Bunlar; başkanlık süresinin 6 yıldan 4 yıla indirilmesi ve ikidefa üstü seçilebilmesiyle sınırlandırılması, seçimden sonra 30 gün içinde başkanın yardımcısı seçilmemesi, bürüyetikonusu devlet başkanı için 40 yaşın geçmesi, solmasının süre ile eşinin Mısırlı olmaması şartının konulması gibi unsurları içermektedir. bk. "Large turnout for Egypt's constitutional referendum", age., 68.
- 9 HABIB, Kamal "Devrimden Kurumlara Mısır", (çev. Vahdettin İnce), 25.03.2011, <http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/817/devrimden-kurumlara-misir.aspx>.
- 10 ERDURMAZ Serdar, "Mısır'da Demokratik Parlamenter Rejime Geçiş Çalışmaları", 29 Kasım 2011, <http://www.turksam.org/tr/a2538.html>.
- 11 HOLMES, Charles "From the ashes, Egypt prepares for a democratic rebirth", Jane's Intelligence

- Review, August 2011, Vol. 23, No.8, p.30-33.
- 12 FATHI, Yasmine "SCAF's proposal for constitution 'abuses will of the people', charge critics", 03.11.2011, <http://english.ahram.org.eg/~NewsContent/1/64/25802/Egypt/Politics-/SCAFs-proposal-for-constitution-abuses-will-of-the.aspx>.
- 13 "Washington should dissuade Egyptian military's bid to perpetuate power", 03.11.2011, http://www.washingtonpost.com/world/middle-east/egypt-military-rulers-cause-outcry-with-bid-to-enshrine-supreme-political-role-in-constitution/2011/11/03/gIQAAd4MOiM_story.html.
- 14 FATHI, Yasmineage.,
- 15 ERDURMAZ, Serdar "Mısır İlk TurSeçimSonuçlarıveOrtayaÇıkabilecekTablo", 04 Aralık 2011, <http://www.turksam.org/tr/a2541.html>.
- 16 ERDURMAZ, Serdarage.,
- 17 bk. MüslümanKardeşlerhakkındaahafazlabilgiçin; Michelle Paison, "The History of the Muslim Brotherhood", <http://www.tuftsgloballeadership.org/files/resources/nimep/v4/The%20History%20of%20the%20Muslim%20Brotherhood.pdf>. "25 Ocak'tanYeniAnayasa'ya:Mısır'daDönüşümünAnatomisi", SETA Rapor Nu.: 2, s. 20-22, Nisan 2011
- 18 "25 Ocak'tanYeniAnayasa'ya:Mısır'daDönüşümünAnatomisi", SETA Rapor No 2, s. 20, Nisan 2011
- 19 "MB: We call for a civil state to serve all of Egypt", Ikhwanweb, <http://www.ikhwanweb.com/article.php?id=27992>. Abdel MoneimAbou el-Fotouh, "Democracy supporters should not fear the Muslim Brotherhood", Council on Foreign Relations, 09 February 2011, <http://www.cfr.org/africa/washington-post-democracy-supporters-should-not-fear-muslim-brotherhood/p24068>.
- 20 "Al-Hurriyyawa al-Adala (Freedom and Justice Party)", <http://egyptelections.carnegieendowment.org/2011/09/22/al-hurriyya-wa-al-%E2%80%98adala-freedom-and-justice-party>.
- 21 ZAYED, Dina BLAIR, E. "Q+A: How does Egypt's parliamentary election system work?", 28 Nov 2011, Reuters
- 22 "Egypt: Who holds the power?", BBC News Middle East, 10 Dec. 2012, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-18779934>.
- 23 GHANY, MuhamedAbd El "Egypt News-RevolutionandAftermath", Dec. 27, 2012, <http://topics.nytimes.com>
- 24 MısırCumhurbaşkanlığıSeçimleri, 18.06.2012, <http://tr.euronews.com/tag/misir-cumhurbaskanligi-secimleri/>
- 25 "Egypt: Who holds the power?", BBC News Middle East, 10 Dec. 2012, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-18779934>.
- 26 Kareem Fahim, In Upheaval for Egypt, Mursi Forces Out Military Chiefs, August 12, 2012, The New York Times
- 27 "Mısır'daSivil-Asker ilişkilerindeğişenniteliğiveAnayasaReferandumu", http://blog.mil-liyet.com.tr/Misir_da_Sivil-Asker_iliskilerinin_degisen_niteliği_ve_Anayasa_Referandumu/Blog/?BlogNo=395126.
- 28 "Morsy issues new constitutional declaration", Egypt Independent, 22.11.2012, <http://www.egyptindependent.com/news/morsy-issues-new-constitutional-declaration>. Jeremy M. Sharp, "Egypt: Background and U.S. Relations", 6 December 2012, CongressionalResearch Service RL33003. P.1, www.crs.gov.
- 29 "Egypt: Who holds the power?", BBC News Middle East, 10 Dec. 2012, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-18779934>
- 30 SHARP Jeremy M., age., 1.
- 31 "Mısır'daSivil-Asker ilişkilerindeğişenniteliğiveAnayasaReferandumu", http://blog.mil-liyet.com.tr/Misir_da_Sivil-Asker_iliskilerinin_degisen_niteliği_ve_Anayasa_Referandumu/Blog/?BlogNo=395126.
- 32 SEMİN, Ali "Mısır'daki Olayların Işığında Anayasa Referandumu" 27 Aralık 2012, Bilgesam Stratejik Araştırma Merkezi.
- 33 "Mısır'daki Anayasa Referandumu", Sondakika.com. <http://www.sondakika.com/haber/haber-misir-daki-anayasa-referandumu-2-4193110/>
- 34 "Going wrong way", The Economist, 22 Dec. 2012.